

Den försonlige

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr. 52 December 1996.

Femte årgångens första nummer.

Redaktör och producent :
Christian Lanciai, Ankargatan 2 A 56
414 61 Göteborg
tel. 031-247887

Innehåll i detta nummer :

Letnany-förlagets universella budskap	2
Efterlyses: utredare av Svenska Kyrkans ekonomiska oegentligheter	3
På begäran: Slaskspalt	4
Succé för Laila Roth i Ungern	4
Dennis Wheatley (1897-1977)	5
Aktiva telepaters hemlighet	6
J.B.Westerbergs kontroversiella memoarer	7
"Den heliga tystnadsplikten", av J.B.Westerberg, Del 1.	8
Succé i Annedal (med Rossini och Duke Ellington)	11
Palestrina och Orlando di Lasso	12
Filmer (bl.a. "Cold Comfort Farm" och "Emma")	13
Shakespeare i Calcutta	14
<i>Indien & Tibet :</i>	16
Chris' resor i Indien och bortom	16
Nya Himalayaturer, del 11 : Sista dagen i Darjeeling	16
Den långa resan till Annapurna	17
Mordet på Panchen Lama (fortsättning)	18
Politisk betraktelse	19
Resan till Kailas	20
<i>Annat:</i> En stupa i Jämtland	20
Nordisk jul - Tre julfavoritdikter i repris:	20
Kovboj Esteban	21
Vanten, av Doktor Rudberg	21
Bordsvisa, av Hjalmar Procopé	22

Detta nummer ägnar sig mycket åt förklaringar och förtydliganden av utsagor i förra numret. Det är därigenom ett steg ned därifrån både formatmässigt och i fråga om kontroversiella ämnen.

Desto mer kontroversiella är då i stället *J.B.Westerbergs Memoarer*, som introduceras i detta nummer - dock med en föregående apologi. Det är ju knappast någon julläsning dessa innebär, vilken i stället kanske i någon mån presteras av *Shakespeare i Calcutta* (sid.13). För säkerhets skull avslutar vi dock numret med några favoriter i repris.

Fritänkaren beräknas utkomma med högst 12 nummer årligen på budgetbasis i anspråkslös form utan betalda annonser.

Lösnummerpris : 20 kr
Årsprenumeration : 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland : 150 mk)
Tvåårsprenumeration (rekommenderas) : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 28.11.1996.
Nästa nummer beräknas utkomma först nästa år.

Postgiro : 621 39 94 - 4.

Detta är Letnany-förlagets 25-e publikation.

Copyright (c) Letnany-förlaget, C. Lanciai.

Letnany-förlagets universella budskap

Ett styrelsemöte hölls den 8.11 under övliga former men utan direkta slagsmål, ehuru meningsskiljaktigheter var påfallande påtagliga. Störst stod striden mellan inmundigandet av vin eller glögg. Den senare kandidaten försvarades med att han faktiskt fanns tillgänglig i badrummet, dock ej i muggen. Till det bulgariska Kekfrankosvinets nackdel framstod onekligen det besvärliga faktum att extra flaskor måste hämtas ända från parkeringsplatsen i Slottskogen. Likväl uppnåddes en kompromiss. Glöggen dracks ur muggen medan vinet användes glas till. Sedan fick var och en blanda efter behag.

Emellertid var det inte detta råkurr som konstituerade Letnany-förlagets universella budskap. Ehuru man aldrig nådde fram till väsentligheterna (ens på nattklubben Jazzå efteråt) lyckades man dock med en del kringgående manövrer. Den stora känsliga frågan var Letnany-förlagets alla ihjälrefuserade författare.

Argumentet pendlade mellan den ena extrema åsikten, att Letnany-förlaget inte borde befatta sig med termen "ihjälrefusering" eftersom förlaget hittills inte har refuserat en enda författare. Den andra extrema åsikten var, att författare med stämpeln "ihjälrefuserad" utgör ett plus och en tillgång för förlaget genom erfarenhetens ovärderliga guld. Någon kompromiss uppnåddes inte, men förlagets styrelse enades om bevarandet av yttrandefriheten - om en författare är ihjälrefuserad, så får han nämna det.

Därmed nuddades pudelns kärna. I ett samhälle som Sveriges råder det genom översocialisering, social nivellering, etablerad historielöshet och pryd föraktfullhet mot alla avvikande tendenser en egendomlig attityd mot det skrivna ordet som torde sakna motsvarighet i andra länder. I alla latinska länder anses exempelvis skribenten ha nästan

gudomlig status, i synnerhet om han är poet. Denna inställning är också ganska normal i slaviska och andra östeuropeiska länder, framför allt Ryssland men även i ett land som Finland. I germanska länder däremot är skribenten betraktad med misstänksamhet, minst så i England, där subversiv skrivkonst uppskattas efter förtjänst, men mest så i Sverige.

Det råder en klar fördom i Sverige att den som skriver måste vara på något sätt onormal. Det måste vara något fel på honom/henne. Han/hon bedöms ofta ha ställt sig utanför samhället, skälet till vilket bara kan ha varit någon sorts mentalsjukdom. Kort sagt, den som skriver är farlig för samhällets och dess medlemmars sinnesfrid. En sådan person anses ha farliga tankar, och en allmän mening är, att det är symptomatiskt att så många som skriver har mentalsjukhusvistelser bakom sig. Ja, mina vänner, svarar Fritänkaren, i 1800-talets Ryssland, som då var världens främsta författarnation, var de bästa författarna sådana som varit i exil i Sibirien. Men om man *då* förvisade obehagliga skribenter till Sibirien, så stänger man idag in dem på mentalsjukhus. Detta var framträdande i Amerika redan på 30-talet, och Sverige som Europas mest amerikaniserade land har mest av alla europeiska länder tagit efter detta föredöme.

Resultatet av en sådan attityd är emellertid en katastrofal och oförtjänt ringaktning av Ordet. Det räcker med att man läser en bok så kan man bli ansedd som en förlorad själ och parasit, som slösar bort tid på att inte förtjäna pengar.

Letnany-förlaget, liksom Göteborgs Skrivarsällskap, är av motsatt mening. Hela civilisationen beror av det skrivna ordet som dess enda fasta grund. Litteraturen är det enda som berättigar civilisationen, ty det är det enda som bevarar civilisationen - genom bevarandet av dess minnen genom det skrivna ordet. Läskonsten och skrivkonsten måste betraktas som den absolut viktigaste färdighet en människa kan tillgodogöra sig. Endast i Ordet har människan någon identitet.

Därför är det vansinnigt att ha negativa attityder mot böcker och författare och att sätta åt och straffa skrivande personer för deras förkunnelses skull. Därför kräver Letnany-förlaget:

Bort med skatter och moms från böcker och tidskrifter!!!

Efterlyses: utredare av Svenska Kyrkans ekonomiska oegentligheter

I dessa tider av ekonomiskt betryck ägnar sig Svenska Kyrkan åt att slösa bort miljoner av skattebetalarnas pengar på att finansiera interna gräl. Medan kyrkomusiken sätts åt och förvägras bidrag, och enkronor sparas på att hindra behöriga från att kopiera på kyrkans kopiatorer, slösas miljoner bort på att finansiera bekämpandet av sanningssägare, främjandet av egna maktpositioner och intressen, intern kyrkopolitik och annan meningslös förskingring. Till följd av dessa Svenska Kyrkans interna maktstrider och bestickningar lämnar svenska folket Svenska Kyrkan för att i stället omfatta mera trovärdiga samfund som den katolska och den ortodoxa kyrkan.

En präst som länge varit förföljd för sitt sanningssägeri hotas nu med att bli avstängd helt och hållet om han inte tiger i församlingen om vad han vet. Hans svar på detta hot är att då framhålla, att en kränkning av hans yttrandefrihet i så fall skulle nödvändiggöra hans utträde ur Svenska Kyrkan. En gång befriad från den Svenska Kyrkans maffiatentakler skulle ingenting längre kunna hålla honom tyst. Då skulle allt bli uppenbart.

Bäva månne Svenska Kyrkan inför sin egen självdestruktivitet.

Slaskspalt

En läsare har framhållit att det bästa med Fritänkaren är dess tyvärr alltför sporadiskt förekommande Slaskspalter. Det har uttryckts ett önskemål om åtminstone *en* slaskspalt i varje nummer. Dess värre kan vi inte lova någonting sådant, då varje nummers omfång bestäms av dess naturligt aktuella material. För att dock visa vår goda vilja inför vi i detta nummer nu en slaskspalt, ehuru den knappast kan bli så läskig som vissa läsare skulle hoppas.

En röd tråd i forna tiders slaskspalter brukade alltid en viss hr Mikael Rosén vara med sin högerextremistiska tidskrift som i den katolska kyrkans namn ständigt predikar korståg mot judar, abort, påven ("Kalle"), biskopen ("Hubbe") och annat som denne redaktör finner oförenligt med den allena saliggörande kyrkan. Till sådant slask hänvisar han naturligtvis även Fritänkaren, medan norrmannen Alfred Olsen med sitt ensidigt antisemitiska förlag definitivt *inte* hör till sådant slask. Emellanåt har vissa läsare saknat hr Mikael Rosén i våra slaskspalter. Vi kan försäkra dessa att hr Roséns hyperkatolicism fortsätter att gå från klarhet till klarhet med ständigt växande upplaga, och att även hr Alfred Olsen gör betydande ekonomiska vinster på sitt antisemitiska förlag. I USA går man åtminstone in för att stoppa sådana företeelser genom FBI och utbombning.

Men vad som mest föranleder denna slaskspalt denna gång är, att det har begärts förklaringar till vissa artiklar i föregående nummer om islam, Muhammed, m.m. Doktor Sandys diagnos på islam har väckt ett visst uppseende, speciellt som han själv lever som gäst i ett muslimskt land. Han förmedlar sina åsikter dock endast i privata brev och inte i andra tidningar - han är okänd för världspressen av säkerhetsskäl och av eget val och lever inkognito. Den allmänna meningen om hans "diagnos" från annat sakkunnigt håll om islamska förhållanden tycks vara: "Det värsta av allt med den diagnosen är att doktor Sandy har rätt."

Vår "utsände i Afghanistan", som berättar om sina släktband med afghaner, är inte i Afghanistan nu och har själv begärt anonymitet.

Historierna om Muhammed har berättats för oss av personer från den delen av världen. Det är alltså historier som är i omlopp om Muhammed och som varit det ända sedan han var verksam. Naturligtvis kan de inte bekräftas eller bevisas vara sanna. Men folkliga historier innehåller ofta mera sanningshalt än officiella versioner, i synnerhet om folksagorna är seglivade.

Det har aldrig bevisats att det var två miljoner armenier som turkarna begick folkmord på före och under det första världskriget, men det finns bevis på att de var *minst* 1 1/2 miljon.

Succé för Laila Roth i Ungern

Efter Bokmässan skickade vi för experimentets skull Laila Roths ungerska kärleksaspekt "Skönhet" till en lektor i Ungern för eventuell översättning till ungerska jämte en annan produktion med handlingen förlagd i Ungern. Vår lektor har svarat med entusiasm och bett om mera, vilket torde glädja Laila Roth, som nu befinner sig i England, varifrån hon låtit meddela, att hon tar tillbaka sitt löfte att aldrig skriva något mera. Genom den uppmuntran som hon rönt i och med att vi publicerat hennes "Kärleksaspekter" har hon låtit meddela att hon börjat skriva igen - efter sex års tystnad.

Hennes åttonde "kärleksaspekt" kommer att heta "Offer" - men hon tillägger varnande, att den kan ta år att skriva.

Dennis Wheatley (1897-1977)

Han skrev över 60 romaner som jämförts med Alexandre Dumas till den senares nackdel. Det kan ganska klart fastställas, att ehuru Alexandre Dumas sällan skrev sina oeffterhärmliga romaner själv och de dessutom var ojämna i kvaliteten, så skrev Dennis Wheatley faktiskt alla sina böcker själv, och de är mycket jämna i kvaliteten. Man överraskas i roman efter roman av att han nästan aldrig upprepar sig. Han kommer med ständigt nya överraskningar och fyndigheter, han är alltid ny och fräsch och aldrig tråkig, och även hans karaktärer har en förmåga att ständigt utveckla nya sidor av sig själva. Han håller sig inte heller till samma karaktärer hela tiden (som exempelvis Dorothy Sayers gör genom Lord Peter Whimsey, Conan Doyle genom Sherlock Holmes, Leslie Charteris genom Helgonet osv,) utan han tröttnar aldrig på att introducera och uppfinna nya karaktärer. Här är emellertid en liten översikt över hans centrala persongalleri och verk.

Berömdast av hans romanserier är väl den med Roger Brook som huvudperson under 17-1800-talet med en gedigen romansvit som behandlar hela den franska revolutionen och alla Napoleonkrigen. Den anses utan vidare slå ut själva Baronessan Orczy och hennes Röda Nejlika. Den bästa romanen i denna serie är "Mannen som dödade kungen", också den mest omfångsrika, som behandlar franska revolutionens värsta avslutande skeende; men även alla romanerna med Napoleon är högtintressanta då författaren kanske lyckats ge en mer levande och mångfacetterad bild av denna genialiska militära psykopatfantast än de flesta andra.

Emellertid är Dennis Wheatleys intressantaste romanhjärte hertig Armand de Richleau, till en början greve de Quesnoy, en fransk högaristokrat som inleder sin skiftesrika bana med att delta i ett försök att återupprätta den franska monarkin på 1890-talet, ett äventyr som ger honom en vistelse på Djävulsön som Dreyfus efterträdare. I första världskriget försöker han förgäves avstyra skotten i Sarajevo, då hans hetsjakt dit för att hinna i tid ständigt saboteras genom dåliga vägar och andra hejdlösa onödiga sabotage - en praktfull illustration av det kaotiska Jugoslaviens omöjliga förhållanden. I andra världskriget besegrar han nazisterna på ockult väg, men han lever ännu för att på 1960-talet kunna vara med på Ceylon och där uträtta sina sista enastående förbluffande bragder. Denna hertig är en snillrik dubbelnatur liksom Roger Brook men mera sofistikerad, mera mångfacetterad, klyftigare och smidigare. Medan Roger Brook ständigt slåss och brukar våld in absurdum och till och med ofta begår mord, så arbetar hertigen nästan bara med sin intelligens, som alltid är imponerande.

Gregory Sallust är en annan dubbelagent som mest gör ifrån sig i andra världskriget, men han återkommer även senare. Han är mest en renodlad äventyrare som råkar ut för mer än vad han själv ställer till, snarare en marionett än en primus motor, ehuru hans äventyr framför allt i Ungern i andra världskrigets slutskede är hisnande.

Julian Day är den fjärde store romankaraktären, fast bara fyra romaner handlar om honom. En av dessa fyra är emellertid en av Wheatleys allra bästa och mest fascinerande: "Ökenskatten" ("*The Quest of Julian Day*") om arkeologiska äventyr i Egypten i samband med efterforskningarna på en persisk fornexpedition ledd av kung

Kambyses, som skall ha försvunnit i öknen med en hel karavan av omätliga skatter. Detta är ett äventyr som överträffar det mesta som Indiana Jones gjort sig berömd för.

Molly Fountain är en äldre dam som också råkar ut för osannolika äventyr, ehuru hon kanske mer platsar i romaner av Agatha Christie som något av en tvillingsjäl till Mrs Marple. Så förekommer det även andra sporadiska romankaraktärer i mer enstaka romaner.

En serie romaner är emellertid utspekulerat ockulta, och dessa har kanske med en viss orätt blivit mer berömda än alla de föregående. Dessa inleds av det märkliga fantasteriet "Fienden i mörkret" ("*Strange Conflict*") från 1941 om hur nazismen besegras på ockult astral väg. I själva verket är dessa hans ockulta romaner ofta hans svagaste och framför allt de enda i vilka han upprepar sig. Man känner snart igen mönstret: en upptornande ondska som når sin höjdpunkt genom det fantastiska iscensättandet av en svart mässa med många inblandade och främst då ett (kvinnligt) människooffer, vilken final alltid leder till en katastrof med total förvirring, upplösning och kaos, så att alla skurkarna förgås genast samtidigt genom någon kataklysm, ofta naturkatastrofer. Dennis Wheatleys ockulta romaner presenterar alltid ett väldigt svart katedralbygge där sedan den färdiga byggnaden till sist kollapsar i ett väldigt brak som drar alla onda krafter med sig, som i en enorm fest där allting ballar ur i den totala självdestruktivitetsens dårskap.

Emellertid finns det en bok av dessa som skiljer sig från mängden, som belyser att allt sådant faktiskt inte enbart är inbillning. Den tarvar en artikel för sig.

Aktiva telepaters hemlighet

Mitt under andra världskriget när London bombas som värst 1940 och Hitler är som mest triumferande, skriver Dennis Wheatley sin kanske mest egendomliga och kontroversiella bok. "*Strange Conflict*" handlar om hur denna historiens mest tillspetsade och ansträngande tvekamp med den absoluta ondskan hittills avgörs på det astrala planet genom ren telepatisk verksamhet. Romanens alla detaljer är rent absurda och direkt förkastliga som konkret acceptabla, som i alla Dennis Wheatleys ockulta böcker; men rent symboliskt framstår skeendet i romanen som i högsta grad trovärdigt. För att England och de allierade skulle kunna besegra Hitler framstår det som högst angeläget att denna hotande världsondska först besegrades på det astrala planet.

Sedan skrev Dennis Wheatley ingen mer bok så länge kriget varade, då han i stället ställde sina tjänster till sitt lands förfogande och arbetade tidvis direkt under Churchill; men 1949 kom hans kanske mest oförglömliga bok ut, som på svenska heter "Ondskans redskap", på engelska "*The Haunting of Toby Jugg*", som åskådliggör samma rafflande skeende som i "*Strange Conflict*" men på ett mera konkret lyckat sätt. Genom en bättre konkretiserad form blir här symboliken mer acceptabel och begriplig.

Kan då verkligen världshistoriska skeenden avgöras på telepatisk nivå? De enda som helt tveklöst skulle svara ja på den frågan är erfarna telepater, ty endast för dem är telepati en konkret verklighet. De menar, att telepati är något som kräver oändligt mycket övning, då det är mera ansträngande än någon fysisk ansträngning kan vara. De indelar telepatisk aktivitet i svart magi och vit magi, där den svarta är enbart egoistisk medan den vita enbart främjar andra intressen än det egna personliga. Den vanligaste vita magin eller telepatin är "healing" av det slag som väl *Edgar Cayce* var den största kända mästaren i. Han behövde bara få veta en patients namn och hennes geografiska position. Sedan försatte han sig själv i trance och kunde i detta tillstånd bota patienten

var denna i världen än befann sig. När han återkom till sans var patienten ofta botad medan han inte hade någon medveten aning om var han hade varit under trance-tillståndet eller vad han hade gjort, som om han varit medvetslös. Detta är väl det mest tydliga exempel vi har på ren vit magi.

Idag är de telepatiska krafterna och aktiviteterna som aktivast där de som mest behövs, det vill säga där ondskan utövar sitt omänskligaste förtryck. Det är naturligtvis i Tibet, där sedan mer än tusen år telepatisk verksamhet varit mest utvecklad i världen - Tibet har väl haft världens enda utbildning på området. Det är inte konstigt då att ondskan just där vill sätta in sitt digraste förtryck för att just komma åt de godaste krafterna som finns i världen och krossa dessa, vilket under 45 år har misslyckats och bara skärpt och förädlat dessa. Om ondskan har någon mening alls så är det väl detta.

Ofta förvärvas telepatiska krafter och sådan skicklighet av personer som lider av något handikapp och därför begränsas fysiskt i sin livsföring. På rent naturlig väg tvingas de kompensera dessa handikapp genom tankens tillspetsade verksamhet. Det bästa exemplet är väl *Stephen Hawking*, rullstolspatienten med MS som upptäckte universums svarta hål. Genom sin utvecklade telepatiska skicklighet, som han försökt konkretisera och göra begriplig för andra, har han ofta mötts med skepticism och rentav hån, men troligen får han rätt med tiden.

De flesta menar dock att telepatisk verksamhet är absurd och meningslös om den inte direkt konkretiseras och förenas med exempelvis öppen politisk verksamhet. De kan ha rätt i detta, men vanligen förekommer inte aktiv telepatisk verksamhet utan att den rent naturligt omedelbart konkretiseras i verkligheten, menar telepatins försvarare och kännare, som om beviset för att telepati fungerar skulle vara, att den fungerar just på sådant sätt, att dess rena tankar genom sin blotta kraft har den direkta förmågan att materialiseras.

Häri ligger kanske det grundläggande mysteriet i alla religioner: den skapande kraften.

J. B. Westerbergs kontroversiella memoarer

Det är med blandade känslor vi framlägger dem, men om vi inte gör det kommer heller ingen annan att göra det. Och vad man än må tycka om deras innehåll går det inte att blunda för deras litterära förtjänster och dokumentära värde som mänskligt dokument.

Det har ibland påpekats, att J.B.Westerbergs och C.Lanciais språkbehandling är förbryllande lika varandra så att man nästan med säkerhet kunde påstå att de kommer från en och samma penna, om där inte förelåg vissa fina skillnader. Man bör då komma ihåg, att C. Lanciai och J.B.Westerberg har samarbetat litterärt sedan 1988, alltså i snart nio år. Ingen har läst mer av C. Lanciai än J.B.Westerberg, och ingen har lärt mer av J.B.Westerberg än C. Lanciai.

I redigeringen av J.B.Westerbergs memoarer har endast obetydliga ingrepp gjorts. Ingenting i sakinnehållet har förändrats. Detta har lämnats för vad det är: naket, ohyggligt, kontroversiellt och nästan outhärdligt. Det är knappast någon vidare julläsning.

1. Läroår

"Som vanligt, broder: Skriv av och släng!

Det är med stor sorg och bestörtning jag måste ta del av ditt sorgebud att du inte kommer till Indien i år. Indien har landssorg. Indien behöver dig. Att du i stället skickar mig din kortfattade självbiografi är en klen tröst. Jag läste den på två dagar, och därefter blev saknaden av dig större än under hela vårt 17-åriga gemensamma liv.

Det kanske mest imponerande intrycket av din självbiografi är hur du har lyckats sprängfylla den med människor, som du känt och alltjämt känner, så att den nästan mer handlar om andra än om dig själv. I centrum står naturligtvis den mycket gripande redogörelsen över din uppföljning av människoödet Berndt Lindholm och hur er vänskap utvecklades under 27 år i en ständigt alltmer innerligt konstruktiv riktning. Du har ofta berättat om honom, men jag träffade honom tyvärr aldrig själv.

På något sätt manar mig din självbiografi till att skriva en pendang. Fastän detta bjuder mig instinktivt emot, då jag aldrig egentligen har velat befatta mig med mig själv, känns det ändå som att det skulle finnas fog för ett sådant företag, mest för att en gång för alla avliva alla tänkbara myter om mig själv.

Emellertid kommer min självvranssakan att i mycket skilja sig från din. Jag har ingen släkt- och familjebakgrund. Medan din självuppgörelse är kryddad med glädjeämnen och saftiga humoristiska episoder måste min i sanningens namn bli tämligen humorfri och i det närmaste helt olycklig.

De olyckligaste sakerna har vi emellertid gemensamt. Det gäller framför allt de mycket negativa erfarenheterna av allt som har att göra med det sexuella. Detta helvete om något har vi överväldigande gemensamt. Du drar dig inte för att i brutal realism gå in på dina värsta erfarenheter i detalj, och även om mina skiljer sig elementärt kan jag komplettera dina med mina. Att det är viktigt att gå till botten med sådant är en självklarhet som det kanske var professor Sigmund Freuds största och mest heroiska insats i historien att poängtera. Genom att erkänna traumata kan man både bli av med dem och hjälpa andra att bli av med sina.

Medan du frodades med din lyckliga familj i Argentina tultade jag omkring i en tröstlös värld av övergivenhet och djurisk lusta, där min enda lycka var min totala omedvetenhet om dess ondska. Enligt min mor var jag ständigt sjuk, vilket hon försvarade sitt giftermål med min så kallade styvfar med, då hon inte kunde klara sig och få mig att överleva om hon inte helt och hållet släppte in honom i våra nödlidande liv. Jag stiftade bekantskap med livets ondska betydligt tidigare än du, då mitt livs första tydliga minne är hur min så kallade styvfar satt och grälade vid vårt ohyvlade köksbord på min mor, slog nävarna i bordet, slog sönder saker och bar sig åt i antagligen tämligen berusat tillstånd. Men den tydligaste förnimmelsen av detta minne är min första medvetenhet om att det var jag och ingen annan som förargade honom och den pinsamma vissheten om att *om jag inte vore där och i livet så skulle varken han vara arg eller min mor vara ledsen.*

Min mor var alltid ledsen. Men det må sägas till hennes tillgodohavande, att hon älskade mig. Jag tror att hennes enda ljuspunkt i livet var den lilla tröst som hon fann i min existens, därför att jag var det enda hon hade kvar av min far.

Jag hade inga syskon och fick aldrig några halvsyskon. Jag växte upp i total isolering med min mor och hennes brutale grovhuggare till man, som nästan aldrig var hemma, och när han var hemma var han alltid till sin nackdel: arg, på dåligt humör,

berusad, smutsig, illaluktande och aggressiv. Han talade alltid bara finska, men ensam med mig talade min mor alltid bara svenska. De talade finska tillsammans, men genom hans sätt fick jag en så grundläggande aversion mot språket, att fastän jag inte kunde undgå att lära mig tala det flytande, så lyckades jag aldrig lära mig skriva det. I stället lärde jag mig desto tidigare att skriva ren svenska, genom att min mor i alla fall hade böcker och inte var helt olitterär. Hon hade Runebergs och Zacharias Topelius samlade arbeten, som jag med innerligt och stort intresse metodiskt arbetade mig igenom, och framför allt hade hon en gammal underbar stor svensk Bibel. Jag har aldrig kunnat skriva denna boks namn utom med stor bokstav. Det finns bara en Bibel, så varför skulle den inte skrivas med stor bokstav med samma rätt som Koranen? Påfundet att skriva Bibeln med liten bokstav är en rikssvensk socialdemokratisk politisk idé som sanktionerats i avsikt att nedvärdera det tryckta ordet och den kristna religionen.

Denna Bibel i 1917 års översättning med Gustave Dorés illustrationer gav mig det svenska språket. Senare fann jag samma underbara språk hos sådana underbara idealister som Selma Lagerlöf och Verner von Heidenstam och även i viss mån hos Gustav Fröding och Viktor Rydberg men inte hos Strindberg eller Tegnér, som annars haft det största ryktet bland svenska diktare. Detta svenska skriftspråk blev min egendom för livet på ett tidigt stadium och kanske min enda värdefulla egendom någonsin, som jag åtminstone själv satt värde på.

Och det kuriösa är, att hur många språk jag senare än lärde mig och väl, så har jag aldrig kunnat skriva på något annat språk än svenska. Jag talar ryska perfekt och kan växla om mellan dess olika dialekter, så att varken en storryss eller en lillryss kan vara säker på om jag är det ena eller det andra, men skriftligt kan jag bara uttrycka mig tillfredsställande på svenska.

Min bekantskap med Bibeln och dess framför allt moraliska innehåll gjorde mig mer och mer medveten om hur verkligheten skilde sig från mina gryende moraliska ideal. Medan min växande litterära värld uppfylldes av sådana föredömliga exempel som Josef, Jakob, Samuel och Jesus med hans lärjungar, så dominerades min verklighet totalt av min brutale alkoholiserade styvfars och min ständigt gråtande mor, som med åren allt mindre kunde dölja för mig hur livet för henne bara var en ständigt alltmer outhärdlig plåga. När jag var åtta år var jag redan till fullo insatt i vidden av min styvfars misshandel av henne, då jag med våld däri blivit insatt av fanskapet själv.

Mitt svenska språk
min klippa och min sång
den enda fasta grunden i mitt liv
det enda jag har att stå på
du dyra ord som är min själ
mitt blod och hjärta,
ty ordet är all grund för allt liv.
Bortom ordet finns det inget liv.
Det är det enda som berättigar människans existens.
Det är där hennes mänsklighet börjar.
Det är där allting slutar,
ty då ordet tystnar har ordet förlorat sin själ.
Mitt svenska ord var allt jag fick i livet
som gav mig liv och något att leva för,
ty alla andra språk,
världsspråket engelska,

den exakta franskan,
den pedantiska men systematiska tyskan,
den passionerade spanskan och den vackra italienskan,
den sunda grekiskan och den djupa ryskan,
den hårda manliga finskan och den feminina polskan,
alla andra språk byggdes blott på dig,
mitt modersmål, min grund i livet,
mitt enda halmstrå i en ocean av bara turbulenser.

Jag var väl sju år när jag en gång hörde hur mor grät extra högljutt och vilt inne i sängkammaren medan min styvfar lät som om han slet ihjäl sig av fysisk ansträngning. Jag gick då dit för att se vad som stod på. Jag var i nattskjorta och barfota, när jag kom in i sängkammaren och till min förvåning fick se hur min styvfar låg och arbetade på min mors kropp medan hon grät och skriade hejdlöst med händerna fastbundna bakom sig över sitt huvud vid sängryggen. Jag gick helt stilla fram till dem och frågade: "Varför gör ni så?" på ren svenska, ty jag visste att det skulle reta min styvfar.

Han förvandlades då till ett rytande vilddjur, om han inte redan varit det tidigare. Min mor blev helt hysterisk, men min far befriade henne inte. I stället körde han ut mig ur huset och låste dörren för mig. Jag fick tillbringa den natten utomhus i bitande kyla i nattskjorta och barfota. Jag försökte knacka på rutorna, men fönstren var stängda, för det var kallt, och han öppnade inte ens ett fönster åt mig. Vårt hus låg ensamt ute i skogen, och det var mörkt, så jag kunde heller inte gå hem till närmaste granne, för jag skulle knappast ha hittat dit i mörkret. Dessutom trodde jag att jag i alla fall skulle bli återinsläppt till slut, men så blev inte fallet. Emellertid noterade jag att min mor hade tystnat. Jag gick då och kikade in i deras fönster. De hade inte släckt ljuset, och jag kunde se hur min styvfar ännu höll på och arbetade i sitt anletes stinkande berusade svett. Min mor var fortfarande fastbunden, men därtill hade min styvfar bundit sin stora stinkande snusnäsduk om hennes mun som en munkavle. Det var därför hon inte skrek längre, men hennes tårar flödade konstant ner för hennes kinder, och hennes lidande uttryck var utsägligt. Jag stod länge där ute i mörkret och tittade på dem utan att de kunde se mig. Först när kölden började gripa för hårt om mina fötter slet jag mig därifrån, anmodad av naturen att ombesörja min överlevnad. Den natten i mörkret förlorade jag den lilla barndom jag hade haft.

Liknande scener kom sedan att höra till vardagen. Det är onödigt att upprepa dem. En gång blev jag själv bunden inne i rummet medan han höll på att misshandla henne. Av ren soninstinkt hade jag försökt ingripa och i alla fall göra något för att försöka komma till min mors räddning. Han hade redan bundit henne vid sängen då, och som tack för min räddningsaktion blev jag själv bakbunden och lämnad stående att iakttaga det hela. Jag kunde inte röra mig eller lägga mig då mina händer var hårt bakbundna till dörrhandtaget, och för att jag inte skulle ge något störande ljud ifrån mig munkavlade han mig även. Så blev min mor och jag båda munkavlade offer för hans sexuallekar. Finnarna skryter med att de har världens bästa spermier. Jag tror för min del att spermierna blir såsom man gör bruk av dem. Hur mycket han än missbrukade min mor lyckades han aldrig göra henne med barn. Den natten somnade han rosslande ifrån oss och lämnade oss munkavlade och bundna, halvkvävda och halvt medvetlösa, till morgonen därpå, då han fick sitt enda straff i form av en lindrig baksmälla. Ändå menade han att vi hade sluppit billigt undan och att det kunde bli värre för oss en annan dag om vi inte skötte oss.

Trots denna omilda behandling i form av en oavbruten utsäglig Golgatavandring knäcktes inte min moder. Hon log aldrig, men det må sägas till hennes tillgodohavande, att hon aldrig gav upp. En dag frågade jag henne: "Varför har jag inte en riktig far?" Då bröt hon samman och omfamnade mig och vaggade med mig av och an under det att hon bara grät och grät och grät, förtvivlat, hjärtskärande, i all oändlighet. Hon måste ha hållit på så i timmar, krampaktigt omfamnande mig, medan jag inte kunde annat än gråta med.

Mästaren sade: Alla synder kan förlåtas, blott icke den.
Alla brottslingar kunde han förlåta, blott icke barnaförföraren.
Och det hemska är, att detta det enda oförlåtliga brottet
har tusentals olika manifestationer.
Att förföra barn med sex är blott en om dock den grövsta.
Min styvfar tvingade mig som sjuåring att dricka sprit.
Allt kunde jag förlåta honom, blott icke den förödmjukelsen,
som *fick mig att känna mig ovärdig mitt eget liv för alltid.*
Barn kan även förföras genom bortskämmelse,
och det är kanske den vanligaste förförelsen av dem :
de uppmuntras till självdestruktivt självsvåld.
Men vilken form detta det grövsta av alla brott än tar sig,
om det är genom sex, genom sprit eller narkotika,
genom pornografi eller bortskämmelse,
så förblir det det skändligaste av alla brott,
ty barnet är höjden av oskuld och mänsklighet.
Barnet är livets chans och hopp om en ny början och framtid.
Allt gott finns hos barnet.
Det grövsta av alla brott
är att förstöra godheten hos barnet,
ty godheten är aldrig större eller mera löftesrik än då."

(I nästa nummer introducerar memoarskrivaren "Den heliga tystnadsplikten" i och med sitt inträde i ett ortodox kloster.)

Succé i Annedal

Bo Urban Nordgrens produktioner med Annedalskörens och dess solisters prestationer når nya höjder. I november hade vi två konserter av vilka den ena var bättre än den andra. I den första solistkonserten ingick bl.a. musik av *Duke Ellington* och en saxofon-trio, medan den andra konserten var mera ambitiöst inriktad på enbart *Gioacchino Rossini* och hans sista verk "Messe Solennelle" för fyra solister, kör, piano och harmonium. Årets domsöndagskonsert skilde sig från alla tidigare då den i år inte understöddes av något ekonomiskt kulturstöd. Anledningen var, att vid förra årets konsert, som fick kulturstöd, skars detta ner då konsertprogrammet utökades med ett extra Beethoven-nummer. Producenten menade att det borde ha varit tvärtom, att högre ambitioner och prestationer än de utlovade borde i stället ha utlöst större bidrag i stället för mindre, och beslöt att icke mer befatta sig med sådana bidragsfonder. Sålunda gick årets domsöndagskonsert av stapeln utan någon ekonomisk underbyggnad - men med mera glänsande konstnärligt resultat än någonsin.

Risken är nu att det inte blir fler konserter av detta slag i Annedal. Emellertid var denna konsert så lysande att ett sådant framtidsprospekt sannerligen vore att beklaga. Alltsedan 1986 har Annedalskören under sin mästare Bo Urban Nordgrens ledning oavbrutet blivit bättre, varför det sannerligen vore att beklaga om en sådan härlig utveckling bröts av ekonomiska eller tarvliga kyrkopolitiska skäl. (Se detta nummers andra artikel om tillståndet i Svenska Kyrkan.)

Inte bara J.S.Bach, utan redan Palestrina....

Palestrina och Orlando di Lasso

Dessa båda 1500-talets största musikgiganter kompletterar varandra på ett märkvärdigt sätt nästan precis som Bach och Händel på 1700-talet, som heller aldrig träffades. Nu vet man inte säkert att Palestrina och Lasso aldrig träffades, men om de gjorde det vore det i så fall märkvärdigt att det inte skulle ha dokumenterats. Samtidigt vore det konstigt om de inte hade träffats när de ändå tjänstgjorde samtidigt i Rom och rentav i samma kyrka (San Giovanni in Laterano), om dock Lasso gjorde det några år före Palestrina medan denne ännu satt inne i Vatikanen.

Som karaktärer synes Lasso ha varit av den gladare sorten medan Palestrina är mera inåtvänd och intressant. Orlande de Lassus var belgare, "den siste och störste mästaren av den flamländska skolan", och rörde sig fritt omkring i hela den tidens musik-Europa, det var då främst Nederländerna och Frankrike, Italien och Bayern. Han började av allt att döma komponera i Neapel, men även fast han huvudsakligen hörde hemma i den italienska skolan etablerade han sig senare vid hovet i München, där han förblev vid tjänst till sin död, om han dock aldrig upphörde att turnera, främst i Norditalien. Han var lyckligt gift och hade flera barn, av vilka två söner blev musikmästare som sin fader.

Som kompositör var Orlande de Lassus spirituellt och effektiv, tekniskt överlägsen alla andra utom Palestrina och omåttligt produktiv. Mot slutet av hans liv grips han dock av melankoli och hypokondri, och något av hans överdådigt sprudlande energi synes ha avmattats. Till hans främsta elever - och detta är intressant - hörde Giovanni Gabrieli, som ju sedan blev Claudio Monteverdis främsta lärare.

I motsats till den världsberömde glade laxen Lasso förde Giovanni Pierluigi da Palestrina ett nästan statiskt liv djupt inne i de kyrkliga koralvalven främst bakom Vatikanens höga murar. Han lämnade nästan aldrig Rom. Han var född i den lilla staden Palestrina strax utanför, därav hans tillnamn, och växte upp som ett renodlat musikens barn som korgosse, gossopran och kyrkosångare. Hans speciella stil som kompositör är helt unik, helt personlig och på sin tid fullkomligt revolutionerande.

Den var så revolutionerande genom sin himmelskt upplyftande skönhet att det nästan förde honom i konflikt med kyrkan. Det var bara en påve som verkligen gynnade honom, Julius III, som såg till att hans första samling mässor blev tryckt 1554, en på sin tid epokgörande publikation, medan redan den följande påven såg till att han blev avskedad "enär han var gift": Vatikanens regler för tjänstgörande musiker krävde celibat av dessa. Palestrina fick därför flytta sin verksamhet till en kyrka utanför Vatikanen för att sedan då och då återkomma in i påvens egna boningar när mer toleranta personer förlänades pontifikatet.

Anledningen till hans Marcellusmässas särskilda berömmelse är, att den kom till som frukten av Palestrinas svåraste konflikt med Vatikanen. Palestrinas överjordiskt svävande molnmässor väckte med tiden den invändningen hos kyrkopolitikerna att musiken gjorde att inte orden klart kunde urskiljas. De menade att orden var viktigare

än musiken, och om då polyfonin blandade ihop orden var det bättre att de sjöngs enstämigt. I stället för att uppta detta som den direkta förolämpning mot hans konst och mästerskap som det var, komponerade Palestrina Marcellusmässan som en kompromisslösning, som visade full hänsyn både mot musikens krav och ordens framträdande roll. Efter Marcellusmässan kunde ingen kyrkopolitiker mera komma med några invändningar mot Palestrinas universellt revolutionerande polyfoniska konst.

Redan under sin livstid åtnjöt Palestrina, liksom Lasso, ett oerhört rykte, som dock berikades för Palestrinas del med en synnerlig respekt och vördnad. Liksom senare Monteverdi drabbades Palestrina också av personliga katastrofer: hans hustru och två av hans barn dog i en pestepidemi när han redan var kommen till åren. Emellertid var Palestrina i motsats till Lasso inte den som lät sig bli nedslagen. Han gifte om sig med en rik änka i sin egen åldersklass, varmed han äntligen fick sin ekonomi på fötter efter ett långt mödosamt liv som underbetald kyrkomusiker på nåder. Han dog 68 år gammal i februari 1594 efter 104 fullbordade mässor. Den av sin melankoli brutne mästaren Orlandus Lassus, även känd som den glade skojaren Roland de Lattre, dog fyra månader senare efter en produktion av över 2000 kompositioner, av vilka dock endast 46 var mässor.

Fotnot. Även om Lasso och Palestrina aldrig träffades, då de var strängt upptagna och hårt verksamma i olika kyrkor, borde Palestrina i Vatikanens korridorer på 1550-talet ha sammanträffat med den lille gamle skulptören och Peterskyrkans arkitekt Michelangelo Buonarroti. Släktskapen mellan Palestrinas mässor och Michelangelos sista Pietágrupp (*Pietá Rondanini* i Milano) har ofta påpekats. Michelangelo gjorde ju som bekant även en Pietágrupp (den näst sista) som fått namnet *Pietá Palestrina*.

I nästa nummer : *Arnold Schönberg*.

Filmer

John Schlesingers "Cold Comfort Farm" är en sprudlande komedi av det absolut bästa slaget med en humor som ibland lyfter genom taket, kanske speciellt i scenen där domedagspredikanten Amos Starkadder (Ian McKellen) gisslar sin bävande församling av idioter med de säkraste tänkbara löften om helvetets eviga eld för deras tros skull. Det är bara en av de praktfullt överdrivna karaktärerna. En annan sitter uppe på vinden hela livet som gammal skräcködlan och tyranniserar hela sin familj, som får passa upp på henne för hennes ohyggliga barndomsupplevelsers skull, som aldrig någon får veta något om, medan hon bara latar sig. Karaktärerna är som hämtade direkt ur Dickens mest bisarra avgrundsromaner. Men hela detta ödetorps alla mumifierade mänskliga vrak dammas av ordentligt och ges nytt och fräscht liv genom en ung släktings besök, som bara åstadkommer litet sunt förnuft. Bättre kan en film inte sluta.

"Emma" är den senaste filmatiseringen av Jane Austen med framför allt ett bedövande vackert bildspråk som resultat. Gwyneth Parlow är utsökt i huvudrollen i denna lilla tekoppshistoria, vars handling man må ta för vad den är, vars filmatisering dock framför allt är en makalös ögonfröjd alltigenom.

Till urvalet ur periodens andra 24 sedda filmer måste åtminstone Sydney Pollacks "*This Property Is Condemned*" från 1966 framhållas jämte Amos Kolleks "*Double Edge*" (1993) och några till.

"*Double Edge*" med Faye Dunaway som amerikansk journalist på intervjuturné i Israel under intifadans värsta dagar är en ytterst intressant film genom att den så klart kartlägger de olika mentaliteterna i området som vållar konflikterna. Faye Dunaway kommer dit som grön naiv journalist som varmt sympatiserar med palestinierna, intervjuar dem och umgås med dem och blir allt mer kritisk mot Israels hållning mot dem, så att hon nästan blir klart anti-israelisk. Ändå leder en naturlig process till att hon i slutscenen finner sig själv stå med en pistol riktad mot ett palestinskt barns huvud. Där avbryts filmen efter en härresande och uppskakande upptäcktsfärd bland alla Israels och palestiniernas olika ytterligheter med bland annat autentiska intervjuer med Abba Eban och Rabbi Kahane, som dog kort därpå.

"*This Property Is Condemned*" är en udda och bortglömd film byggd på en pjäs av Tennessee Williams som gör ett oförglömligt intryck genom Natalie Woods hjärtskärande gestaltning av den kvinnliga huvudpersonen Alva, en ung glädjeflicka på en järnvägsstation i ödemarken, som överlever genom sin fantasi. Ett helt samhälle lever bara på denna järnvägsstation, som läggs ned med främst katastrofala personliga konsekvenser för Alva och hennes familj. Tennessee Williams har alltid gjort suveräna pjäser, men frågan är om inte detta är en av de mest lyckade iscensättningarna - främst tack vare Natalie Wood.

En helt annan sorts film var "*The Day After the Fair*" med Hannah Gordon, en av Englands mest aktningsvärda skådespelerskor, i en mycket känslig roll som hemmafru vars piga uppvaktas av en man av god ställning, som skickar henne kärleksbrev. Men pigan kan inte skriva. Hannah Gordon besvarar då kärleksbrevet åt pigan och upplever genom denna indirekta förbindelse något av den kärlek hon saknat i hela sitt liv. Det hela slutar med att pigan blir gift med sin fine kavaljer, och först då får han veta att pigan inte kan skriva och vem som skrivit kärleksbrevet åt henne. Följden blir att han aldrig kan förlåta Hannah Gordon. Det hela är byggt på en episod ur en roman av Anthony Trollope, men det är iscensatt med en så utomordentligt fin känslighet och pietet, att det är som att bokstavligen stiga in i själva romanen med hela Trollopes mycket trygga småborgerliga värld med Salisbury cathedral och allt. Äktare kan en filmatisering knappast bli.

En film till måste belysas i en artikel för sig.

Shakespeare i Calcutta

Calcutta har alltid varit Indiens kvalitativa filmcentrum med Satyajit Ray som portalfigur, medan Bombay mera har stått för den allmänna indiska massproduktionen av glittriga tvåloperor. Den lilla filmen "*36 Chowringhee Lane*" är en typisk Calcutta-produkt, så typisk i sin hjärtskärande jordnära realism och skarpa mänsklighet, att den nästan är outhärdlig i sin överväldigande sanning.

Miss Violet Stanhope är en liten åldrad lärarinna på en flickskola, där hon undervisar sina flickor i Shakespeare. Den pjäs hon alltid använder sig av är

Trettondagsafton. Hon har en katt hemma som hon kallar Sir Toby (Belch), och hela hennes värld består bara av den lilla gamla fina lägenheten på Chowringhee Lane, skolan och flickorna, Shakespeare, och en döende bror på ett sjukhus, som hon besöker varje torsdag. För övrigt går hon bara till begravningsplatsen till sina anhörigas gravar från andra världskriget. Hon är engelska liksom sin döende broder.

Denna lilla värld bärs upp med ett okuvligt gott humör från den lilla lärarinnans sida och kompletteras med blyxtbelysande ögonblicksbilder från Calcutta - fattigdomen, de utslagna, slummen, rickshawlöparna, trängseln på Hooghly Bridge (den enda bron över floden) och den svunna prakten från den tid då Calcutta var det Brittiska Imperiets andra stad.

Monotonin bryts när hon en dag träffar en gammal elev som nödvändigt vill presentera sin fästman för henne. Hon bjuder dem då hem till sig på te, och det unga fästeparet blir betagna av hennes lilla hems utomordentliga charm. De får idén att det skulle bli den idealiska platsen för deras kärleksmöten. Genom list lyckas de övertala den lilla lärarinnan att låta dem få använda hennes lägenhet medan hon undervisar på skolan - de slår i henne att fästmannen är en blivande författare som behöver arbeta i fred på sin roman, och detta kan Miss Stanhope med sin fina litterära bildning inte motstå.

Där börjar tragedin, som dock aldrig blir någon riktig tragedi, ty ingenting kan bryta ner Miss Stanhope. Hon körs över på skolan av en yngre lärarinna som övertar hennes Shakespeareklass, medan hon själv blir reducerad till att få undervisa i grammatik. Hennes bror dör på sjukhuset utan att hon är där, då hon lockats ut av det unga paret på förlustelser. Hon förstår småningom att de bara lånat hennes lägenhet för att få utnyttja den till att få älska i fred där, men det gör ingenting - hon tror ändå på det unga paret som sina vänner, fortsätter att uppmuntra dem och är med på deras bröllop. I bröllopspresent ger hon dem sin gamla ovärderliga trättgrammofon med 40-talsschlagers på 78-varvare. Hon vill bjuda dem hem till sig på juldagen för att få traktera dem med en riktig Christmas Pudding, men de tackar nej och skyller på att de då är bortresta. Då hittar hon på att gå med sin julpudding till deras hem på julafton medan de är bortresta för att lämna den där åt dem i hemlighet.

Julen i Calcutta skildras med överväldigande sakligt pathos. Man får se alla uteliggarna, de utslagna som bara ligger i drivor på gatorna, den oändliga fattigdomen och slummen, medan "Stilla natt" dånar ironiskt i etern. Och Miss Stanhope kommer till det unga parets hus för att lämna sin Christmas Pudding. Hon möts av ett fullt hus av odrägliga överklassare och nyrika som har ett Christmas Cocktailparty av idel skrytsamhet och vulgaritet. Då först förstår hon.

Hon går hem igen med sin Christmas Pudding olevererad - och citerar Shakespeare. Hon citerar de två kanske märkligaste karaktärer Shakespeare skapat - Malvolio och kung Lear, de två största narrarna av alla - "Jag ber, driv inte gäck med mig. Jag är en mycket gammal, svag och barnlig man, åttio år gammal visst och därutöver, precis på timmen! Och, rent ut sagt, jag fruktar att jag ej är riktigt klok..."

Och hon återvänder till sin gamla värld av mest bara minnen - en ung grann älskare som dog i andra världskriget, sin enda anhöriga, brodern som dog utomordentligt gaggig på sjukhus, - och vad mer utom Shakespeare ?

Vad är det då hon har förstått? Plötsligt i blyxtbelysning har hon fattat, att ingen längre behöver en gammal otidsenlig engelska i Calcutta 30 år efter Indiens självständighet. Hon har hamnat utanför sin tid. Samtidigt har dock den nya indiska världen med dess nyrika sköna ungdom, som bara har hån till övers för allt gammalt, såvida de ej kan utnyttja det, som de utnyttjat henne, ställts mot hennes gamla fina

engelska bildning och framför allt hennes gränslöst goda och sympatiska personlighet, som aldrig haft en ond tanke utan bara gjort gott i hela sitt liv. I det nya Indien ställt mot det gamla England är kontrasten slående.

Det märkligaste är då att filmen är gjord i Calcutta av hinduer. Både bengali och engelska talas i filmen, och de båda patetiska huvudpersonerna - lärarinnan och hennes döende bror - är även i verkligheten en engelsk bror och syster som stannat kvar i Indien efter 1947.

Chris resor i Indien och bortom

Vår vän Chris hade godheten att skicka ett kort när han kom hem i oktober efter ett år på resande fot. Vi träffades i Kausani i fjol, och han stod då i beredskap att fotvandrade i Garwhal Himalaya omkring Nanda Devi-massivet. Synbarligen har allting gått väl. I januari lämnade han sedan Indien för att bege sig till Australien och Nya Zeeland, där han vandrade omkring i sex månader, ofta utan att se någon människa på flera dagar. Kontrasten mellan Indiens och Nya Zeelands berg var slående, då det nästan alltid finns små heliga tempel uppe på topparna av de indiska bergen, medan maorierna aldrig byggde någonting på sina heliga kultplatser.

Efter dessa sex månader återvände han till Indien och stötte ihop med Dalai Lama i Manali i juli och följde denne upp till Taboklostret, där han läste ett Kala Chakra med 6000 pilgrimer, som förenade sig med Hans Helighet i Spiti. Chris tillbringade sedan en månad i Spiti med att besöka tempel och kloster som det ryktbara Khybar ("världens högst belägna by" på 4205 meter), Kaza, Dankhar och Tabo Kye (helt nära tibetanska gränsen) och följde sedan Kinnaurdalen ner via Puh till Kalpa, där han stannade i en hel vecka med utsikt mot Kinnaur Kailas. Efter att ha vilat upp sig i Kausani under den värsta monsunen gjorde han en framstöt mot det riktiga Kailas men hejdades vid Gunji bara 28 kilometer från gränsen, då han saknade ett "*pilgrim permit*". Först därefter reste han hem till England.

Naturligtvis har han samlat mycket information på dessa resor. I Garwhal är man mycket orolig över ett projekterat mammutdammygge, som är ämnat att dämna upp hela Ganges just i ett av världens mest jordbävningssfrekventerade områden. Om dammen genomförs och det sedan blir en jordbävning kommer bland andra städer Rishikesh och Haridwar att spolras ut i Ganges. Liknande vansinniga dammprojekt pågår i Sarawakdelen av Malaysia (med svensk finansiering) och i Kina vid nedre Yangtse-Kiang. Alla dessa tre dammprojekt har det gemensamt, att alla sakkunniga experter har avrått från projekteringen. Tehri-dammen (vid Ganges) skulle bli Asiens högsta.

Nya Himalayaturer del 11 : Sista dagen i Darjeeling.

Det finns få bussresor som är så samtidigt hisnande och intressanta som den mellan Gangtok och Darjeeling. Teestadalen upp till Gangtok är så berusande vacker, som en lustgård alltigenom, och bussklättringen upp för kullarna mot Darjeeling är än mer berusande genom sitt ständigt växande panorama. På halva vägen ligger Kalimpong, som jag inte besökte den här gången.

När jag återkom till Darjeeling hade mitt tibetanska värdpar tyvärr inte längre plats för mig i sitt hotell, som plötsligt blivit fullt. I stället fick jag då en kär anledning att

återbesöka mitt andra tibetanska ställe Shamrock, där jag blev mer än väl emottagen och för halva priset. Den riktiga värdinnan var bortrest men ersatt av en desto bättre "Shamrock Lily", som genast bjöd mig på te. Vi hade mycket intressanta samtal tillsammans främst om Tibet, då hon liksom ägarinnan är tibetanska, och hon bjöd på en underbar middag, kanske den bästa i Darjeeling för mig den här gången.

Före det hade jag i solnedgången besökt den japanska Fredspagoden och min gode vän Sri Ram. Kanjenjunga framträdde i sin varmaste och mest majestätiska glans i den glödande skymningen, och Fredspagoden är situerad just så, att en vacker solnedgång skall framhäva den. I en perfekt solnedgång blir Fredspagodens effekt en överväldigande skönhetsupplevelse. Liksom tre andra japanska Fredspagoder (en i Bihar, en i London och en till någonstans i södra Indien) är syftet en demonstration mot atombomben. Om någon nation har skäl till att kräva alla atombombars desarmering är det Japan, och detta land kan inte göra det på något mera värtaligt sätt än genom dessa glänsande rena Fredspagoder i bländande vitt med Buddhastatyer av guld.

Vägen dit är Darjeelings vackraste och går förbi Sri Rams lilla hus. Vi hade en angenäm samvaro som vanligt, han hade faktiskt tänkt på mig just den dagen jag kom till Darjeeling, och jag kunde denna gång inte bara ge honom en Fritänkare på engelska utan dessutom, om vi i Göteborg lyckas genomföra ett bokförlag, erbjuda honom att kanske rentav en dag bli hans förläggare. Hans bok omfattar nu närmare 400 välskrivna sidor, ofta korrigerade och omskrivna, varenda en av dem med tänkvärt innehåll.

Denna sista underbara gripande dag i Darjeeling gjorde det ohyggligt svårt att lämna staden. Men min biljett till Pokhara var redan köpt och kunde inte ångras. Den hade kostat 270 rupier, vilket inte är litet i Indien. Så det var bara att stå sitt kast och fara och därmed med våld slita sig från denna lilla unika gamla säregna stad, för mig med det mest dramatiska läget och de mest trollbindande omgivningarna i världen, min personliga bas i Indien och det ställe i denna del av världen som mer än något annat alltid drar mig tillbaka.

Den långa resan till Annapurna

Den tog 29 timmar i buss. Den första etappen var ner till Siliguri. Där måste man byta fordon för att med jeep föras till gränsen för visumformaliteter och sådant. Från den indiska gränsstationen måste man ta sig till fots till den nepalesiska. Där emellan ligger det en bred flod med en oändlig bro över. Det är bara att gå på i den intensiva hettan med ryggsäck och handbagage. Tillsammans med mig var en engelska och en irländare, som inte ens hade dollars att köpa visum för.

Men allt förlöpte väl. Nepaleserna tog väl hand om oss, och jag blev särskilt upppassad av en hjälpsam själ, som inte övergav mig förrän jag satt säkert på rätt plats på rätt buss med allt mitt bagage.

Sedan började problemen. Den väg som bussarna tar från Kakarbhitta in i Nepal är lång och rak och ser imponerande ut på kartan. När Tony och jag planerade ett besök i Nepal i februari tog han för givet att denna väg var en autostrada. Tyvärr är det i stället så, att denna långa imponerande väg, som går genom hela Nepal och är en sorts "söderled", är den enda landsväg som finns i Nepal, med några kortare utstickare söderut och norrut till Kathmandu och Pokhara.

Denna Nepals enda landsväg är enfilig och i tämligen ofelfritt tillstånd. Bitvis har den rasat, ännu mera bitvis är den i ständigt rasande skick, och milslånga vägsträckor är den under evig reparation. Omkörningar kan bara ske om det omkörande fordonet kör

ut på ängen. Ofta är vägen i så dåligt skick att alla fordon måste ta omvägar ut på ängen för att komma fram på vägen. Där detta är omöjligt uppstår det timslånga blockeringar och köer. Ett par jag träffade i Darjeeling hade suttit fast fem timmar i sin buss orörliga på denna väg på grund av vanligt regn.

Bussen, som man frivilligt åkte dessa 72 mil med och frivilligt betalade för, var en lyxbuss med superbekvämlighet, klass A "*de Luxe*". Bättre fordon fanns bara inte. Hur denna lyx egentligen manifesterar sig får varje passagerare finna ut själv på egen risk. Ryggsätena ska kunna sänkas, men ingen kunde sänka dem. Många fönster var trasiga, så att de inte kunde stängas, så att man hade kallt drag hela natten. Flera fönster gled upp av sig själva om man inte krampaktigt med handkraft höll dem tillslutna hela tiden. Försökte man sträcka ut benen under sitsen framför fick man smalbenen skurna av en skarp osynlig stålkant. Men det värsta var alla guppen.

Nepalesiska gupp är ingenting att leka med. På en nattbuss till Pokhara håller de en fullt sysselsatt hela natten. Om inte bagage ramlar ner över en är det grannen som ramlar ner över en. Ibland glider det bagage fram från under sätet bakom en och pressar fram ens ben så att smalbenen skärs av av den tidigare beskrivna berömda osynliga vassa stålkanten. Denna sofistikerade stålkant verkar enkom vässad för att behaga passagerare *de luxe*. Och så vidare.

Under dessa omständigheter kan man faktiskt säga att resan räddades av dem som förde liv hela vägen. En glad överste, som tydligen skulle hem på permission, tog initiativet i det glada folklivet ombord och anförde inte bara allsången utan rentav dansen, medan han frikostigt bjöd laget runt på whisky. En resedeltagare hade en liten kasettbandspelare med sig på vilken han spelade ett band med nepalesisk folkmusik. Denna nepalesiska folkmusik bestod av en och samma melodi på exakt sju takter, som under resans gång upprepades femtioelva triljoner gånger, då han spelade om samma kasett hela tiden, och denna inte hade något annat innehåll, medan den berusade översten förtjust klappade takten med händerna och sjöng med under hela resan medan whiskyflaskan gick runt. Även texten till denna enkla melodi på exakt sju takter (till ett och samma ackord hela tiden) var den samma hela tiden. Ändå var den femtioelfte triljonte gången, som samma melodi och text upprepades, lika entusiastiskt ackompanjerad med taktfasta handklappningar och deltagen i av översten och hans glada gossar, som dansade och tog ett glas och sjöng med, och med lika stor inlevelse, som den allra första.

Efter 29 timmar och 70 mil på detta sätt började plötsligt Annapurna resa sig som en kolossal vit vägg eller ridå längs horisonten. Pokhara ligger på bara 900 meters höjd, men Annapurna reser sig mer än 7000 meter däröver och är följaktligen hisnande imponerande, i synnerhet som massivet ligger så nära inpå Pokhara. Det är bara drygt tre mil upp till den närmaste Annapurnatoppen.

(forts. i nästa nummer.)

Mordet på Panchen Lama (fortsättning)

Vår artikel med denna titel i förra numret har mötts av en del protester. Det har hävdats att det varken kan bevisas att Panchen Lama eller att hans släktingar mördades, och att deras hjärtattacker mycket väl kan ha varit helt naturliga. Vi böjer oss för det faktum att inget av dessa påstådda mord ännu har vetenskapligt bevisats.

Antag emellertid att Panchen Lama faktiskt dog av en naturlig hjärtattack och att alla hans släktingar gjorde det också. Vad föranledde i så fall Panchen Lamas eventuella hjärtattack? Kan hans fjortonåriga strängt isolerade fångenskap under bevislig misshandel ha varit helt utan skuld till nedsatt kondition och en följdenlig hjärtattack vid 52 års ålder? Redan 1962, när Panchen Lama för första gången vågade kritisera kineserna, sattes han under sträng bevakning och förbjöds han yttra sig offentligt. Det tog två år innan kineserna då vågade låta honom säga ett ord igen så att andra kunde höra det. När han då gjorde det var det vid det berömda tillfället då han inför alla tibetaner på Lhasas centrala torg prisade Tibets självständighet och hyllade Dalai Lama. Därefter begravdes Panchen Lama levande för fjorton år framåt efter en skenrättegång varunder han misshandlades offentligt.

Även efter befrielsen 1978 var Panchen Lama ofta tagen under upptuktelse av kineserna, och han sågs emellanåt med blomkålsöra, som han näppeligen själv hade åsamkat sig.

Kort sagt, även om möjligheten inte kan uteslutas att Panchen Lama kan ha dött av en naturlig hjärtattack, så måste kineserna ändå hållas ansvariga för hans för tidiga bortgång.

Teorin har även framkastats, att tibetaner kan dö av hjärtattack av ren empati med någon nära anhörig som får en hjärtattack. Med den teorin som förklaring skulle Panchen Lamas släktingar ha kunnat dö naturligt, fastän deras hjärtattacker var rena epidemin. Men om kineserna var direkt ansvariga för Panchen Lamas för tidiga död, vilket de bevisligen var i vilket fall som helst, så var de i så fall även ansvariga för hans släktingars död, i synnerhet om de avled av empatiska hjärtattacker till följd av Panchen Lamas.

I vilket fall som helst förblir alltså kineserna moraliskt och direkt ansvariga, vilket inga naturliga och medicinska utläggningar i världen kan bortförklara. Till detta kommer, att de hade alla motiv i världen till att vilja bli av med den för dem enbart besvärlige Panchen Lama.

Politisk betraktelse

Då och då hör man att länder som Kina, Turkiet, Indonesien och andra grälar på USA och andra västländer för att de blandar sig i dessa diktaturers "inre angelägenheter". Intill tjatighet har det visat sig, att när dessa gräl uppstår, så handlar dessa "inre angelägenheter" alltid om folkmord, så till den grad, att det numera kan betraktas som ett axiom, att närhelst ett land grälar på andra för att blanda sig i sina "inre angelägenheter" så är det enda detta land i själva verket vill att få fortsätta genomföra sina folkmord i fred.

Desto viktigare då, att man blandar sig i sådana länders "inre angelägenheter".

Det senaste är, att Kina inte tolererar att Martin Scorsese gör en film om Dalai Lama. Om projektet genomförs hotar Kina med att bannlysa alla Walt Disney-produktioner från Kina. Anledning: att göra en film om Dalai Lama är att blanda sig i Kinas inre angelägenheter, dvs. att nalkas den tibetanska folkmordsfrågan.

Resan till Kailas

Det är nu bestämt att den går av stapeln den 3.5.1997 med återkomst till Sverige den 6.6 samma år. Anledningen till att den förlades till maj är den, att det är den säkraste och bästa säsongen, ty då beger sig de flesta pilgrimerna dit. Augusti kunde vara en riskabel månad då det är så snart efter monsunen, ty när "Läs och Res" senast begav sig till Kailas i *september* 1994 var ännu då vissa vägar ofarbara på grund av översvämningar efter monsunen. En känd resa till Kailas ett år i augusti strandade på halva vägen på grund av dessa monsunöversvämningar. Så det var nog tur att vi inte försökte bege oss dit i augusti i år. Det hade kunnat bli ett förödande fiasko.

Dessa risker lär inte föreligga i maj, som är den enda riktiga pilgrimssäsongen. Det gäller bara att få ihop minst sju deltagare till dess, vilket inte torde bli svårt, då det ännu är fem månader kvar. Tre, eventuellt fyra deltagare, är redan säkra.

En stupa i Jämtland

En kollega har skrivit och berättat, att 1897 besökte kung Chulalongkorn av Siam (Thailand) Sverige och då även Ångermanland och Jämtland. Det begav sig inte bättre vid detta besök upp till Ångermanlands vildaste tasselmarker än att kung Chulalongkorns dotter då begav sig ut på hal is och plurrade. En påpasslig sjöman från Nyland ingrep då som sänd av ödet och alla försynens högre makter och räddade kung Chulalongkorns dotter från att drunkna. Sjömannens odödliga namn var Strömmen.

Kung Chulalongkorns tacksamhet kände naturligtvis inga gränser. Denne avlägsne släkting till den på sin tid så berömde furst Chulahopsang av Luang Prabang hade kommit med båt hela vägen från Stockholm och upp för Ångermanälven ända till Sollefteå, varifrån han fortsatt med häst och kärra ända upp till Ragunda vid Indalsälven. Till 100-årsminnet av hans besök och det romantiska äventyret som hans dotter hade med en sjöman från Nyland, kommer nästa år en stupa att uppföras just i Ragunda. Denna trakt är för övrigt endast känd för den ökände Vildhussens härjningar därstädes för några hundra år sedan, vilka ledde till att "Döda Fallet" fick sitt namn. Mera därom en annan gång.

Med tack till vår väl informerade kollega.

Nordisk jul

Något måste ju så här års sägas även om den. Så här vid slutet av Fritänkarens fjärde årgång föreslog någon att vi skulle sammanställa våra dråpligaste juldikter från olika år. Varför inte? Den första vi valt ut rimmar bra med allsköns julnonsens, den andra är i stil med detta nummers tidigare förekommande beklämmande socialrealism, medan den tredje är klassisk och outslitlig och till och med tonsatt - flera gånger.

Kovboj Esteban

Kovboj estat Esteban,
- noj grazzom con amore.
Il acquat cinco lippizan,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Nunk ist kul in sjack lokal,
- noj grazzom con amore.
Yul-lampett et yul-pinal,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Nunk ist phür in sjack kamin,
- noj grazzom con amore.
Yul-puré et yule-swin,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Vanten av Doktor Rudberg.

Midvinternattens köld är hård.
Stjärnorna knastra och flamma.
Allan sover i enslig gård,
samma gör Allans mamma.
Månen vaggar sitt tysta barn,
katten hänger i mammas garn,
snön ligger still på taken.
Tomten fryser om - händerna.

Står där och fryser vid lagårdsvägg,
räknar de ynkliga slantar,
snor sina händer i lusigt skägg,
önskar, att han hade vantar.
Står där och grubblar, men vet ej vad
vantar kan kosta i närmsta stad.
Tänker så han skallen kan spräcka :
Undrar om slantarna räcka ?

För sin hand genom flottigt hår,
andas i valkiga näven,
står och stampar med stela tår,
ty han fryser om fötterna även.

Står och huttrar i nordanvind,
stryker en hårdfrusen klump från sin kind,
fryser så ända till mörgen
och verkar förfrusen till färgen.

Går till kylskåp och skafferi,
nallar av alla faten,
dricker ur flaskan med konjak i,
ja, god är julematen.
Skinka och konjak är nog all right,
men tomten tänker på Fahrenheit,
som biter i handen och kinden.
Tomten sin kos styr mot vinden.

Går till den vrå där hans grötfat står,
sätter sig ned till att spisa.
Huttrar och skälver, och tänderna slår
mot läppar som vindarna isa.
Blåkalla kinder, svartfrusna tår,
isbark på ryggen och rimfrost i hår ;
och i stjärnornas frostiga glitter,
han fryser ihjäl där han sitter.

(Bengt Sahlberg)

Bordsvisa av Hjalmar Procopé, Finland.

Jag tar en sup, en ärlig sup var dag,
jag vill en sup ock mina vänner bjuda.
Kung Salomo nog hade gjort som jag,
om renat brännvin stått att få i Juda.
Han skulle tagit sig en styrketår
och uppstämt glad till lutan "Helan går!"
och tillsett strängt att ingen finge kraba,
ej ens den sköna drottningen av Saba.

Uti en gammal kodex finns ett bud:
att supen endast tagas må till fisken.
Det budet tycks dig strängt, ty - Herre Gud! -
ibland du skådar knappt en spigg på disken!
Men lugna dig och fall ej strax i kramp,
hugg gaffeln modigt i en ättiksvamp
och tag ditt glas, det är dig ej förbudet:
"All mat är fisk!" - Så lyder andra budet.

När du förgäves gått från bank till bank
och hela livet tycks dig fullt av galla,
och lånen sägas upp, och du är pank,
och allt är slut, och växlarna förfalla -
min vän, grip icke till revolvren strax;
blott den, som har ett gott humör, har flax.
Tag dig en sup, tag två, det klarar tanken
och ger kurage till nya dåd - i banken!

Ej nykteristen skrämmer med sitt hot:
att det är synd att ta en sup till sillen,
att den, som smakar starkt, blir idiot,
och endast sodavatten föder snillen.
Må han predika både natt och dag,
hans lära har ej stöd i Mose lag,
ty fåfängt söka vi ett bud hos gubben,
som säger: "Du skall icke taga nubben!"

Vid himlens port står gamle Petrus än
och skiljer bister getterna från fåren.
Det är ej lätt att slinka genom den,
ty han har skarpa ögon än trots åren.
Men smyg en sup med angostura i
åt gubben - och strax är passagen fri.
Då ler han gott, och innan du vet ordet,
du står framför det Stora Smörgåsbordet!

En Riktigt God Jul, och ett Ännu Bättre År nästa år,
önskar Fritänkaren med alla medarbetare.

Göteborg den 28 november 1996.